

Poznání / Reflexe / Já

Tradičně se problém poznání předvádí následovně: na jedné straně je subjekt poznání, na druhé straně je poznávaný objekt, a v samotném aktu poznávání se subjekt vztahuje k onomu objektu jistými poznávacími prostředky. To je ovšem představa či lépe konstrukce jakéhosi podivného přihlížejícího, který je s to sledovat, co dělá nějaký jiný subjekt (aniž by s tím měl stejné problémy jako onen subjekt s poznáváním svého objektu), a který je navíc s to vidět také onen objekt, aniž by se do toho svou subjektivitou jakkoliv zapléтал (tj. aniž by sám poslouchal, díval se, něco podnikal). Ve skutečnosti je všechno jinak. První, s čím je třeba počítat a z čeho je nutno vyjít, jsou jakési „obsahy“ vědomí, které samo sobě zdaleka nerozumí a které nejprve musí začít samo v sobě dělat pořádek (tj. dávat k sobě to, co k sobě náleží, a nedávat k sobě to, co k sobě nenáleží). Takový pořádek ovšem musí nejprve začít dělat co nejbliž u sebe; k tomu, co je dál, se musí teprve obtížně dostávat. Jediná cesta k zavádění takového pořádku ve vědomí, jehož cílem je, aby se vědomí alespoň trochu a zcela předběžně vyznalo samo v sobě, je fyzická aktivita, tj. aktivita, která přechází až do tělesných pohybů. Pokusy o takové akce jsou vždycky zpočátku podnikány jen „na zkoušku“ nebo dokonce jen „nazdařbůh“, a teprve po jisté době se drobné a ojedinělé před-zkušenosti nahromadí do jakési první zkušenosti, jež dovoluje příští akce provádět postupně stále cíleněji. Nemá-li celý proces ustrnout na jakési rutině, ale má pokračovat dál směrem k opravdovému poznávání okolních dějů, bytostí a předmětů, je nutno, aby byla splněna jedna zásadní podmínka, totiž že vědomí se dokáže vztáhnout samo k sobě, ne tedy pouze k okolním skutečnostem (tímto vymezením se ovšem dostávám do rozporu s tím, co bylo řečeno shora, ale činím to jen pro zjednodušení; mohl bych se tomu zásadně vyhnout). Jinými slovy: základním předpokladem poznávání je vedle samotného vědomí jeho schopnost si uvědomovat i sebe, tj. své uvědomování čehosi jiného. A tomuto vztahování vědomí k sobě se říká reflexe.

(Berlín, 930329-1)